

¹² ZIVLJENJE IN SVET

I E D E N S K A R E V I J A

ŠTEV. 19.

KNJIGA 23.

(LETO XII)

V LJUBLJANI, 9. MAJA 1938.

V MATERINEM NAROČJU

KAKO JE Z ŽIVLJENJEM NA ZVEZDAH?

Prastara je človekova vera, da živijo na drugih svetovih nam podobna bitja. Ta vera izvira pogostoma iz koprnjenja po »boljšem svetu«. Često so se tu domišljavosti polne špekulacije borile z žilavo dogmatiko, mnogo je bilo mučnikov, ki so svoje prepričanje potrdili s svojo smrtjo.

Samo tisti, ki so bili v prvi vrsti poklicani za reševanje tega vprašanja, so se ga lotevali tiho in stvarno, namreč znanstveniki in astronomi. Skoraj vsi pomembnejši naravoslovci preteklih stoletij so razmišljali o tem vprašanju. A čim bolj smo spoznavali sestavo vesoljstva, tem skromnejši smo morali postajati glede tega vprašanja. Lepi sen o življenju človeku podobnih bitij na tujih zvezdah, vsaj na sosednih premičnicah, je danes menda končan.

Naravno je, da se je znanost začela v tem oziru najprvo zanimati za najbližja svetovna telesa in da je začela raziskovati njihove življenjske pogoje, ko ji je postalo mogoče stari problem načeti s pripomočki stvarnega astronomskega opazovanja, z daljnogledom in nebesno fotografijo. Ti življenjski pogoji so v bistvu naslednji: Svetovno telo mora imeti trdo skorjo kakor zemlja in ta skorja mora vsebovati določene redilne snovi. Manjkati ne sme seveda voda in ozračje mora obdajati svetovno telo, ozračje podobno našemu. Površinska temperatura sme nihati samo v določenih mejah. In končno mora zvezdo obsevati soncu podobno svetilo.

Poglejmo, kako ustrezajo tem pogojem naši sosed.

Med njimi je telo, katerega neobljudenost je tako očitna, da ne potrebuje niti posebne kontrole z daljnogledom. To je Mesec. Nikoli in to niti z največjimi teleskopi niso na Mesečevi površini odkrili niti sledu kakšne pooblaščenosti. To bi se moralo brezpogojno zgoditi, če bi bilo na Mesecu kakšno ozračje. Danes vemo, da tega ozračja nima. Vemo natančno, da je Mesec mrtva in pusta kamenita puščava, ki je na neobsevani strani predana kozmičnemu mrazu, na sončni strani pa jo sežigajo neusmiljeni sončni žarki. Vsak zvezdoslovec bi danes položil roko v ogenj za trditev, da je Mesec neobljuden in mrtev. Bodoči rodovi bodo imeli nemara nekoč priliko, da sami

na Luni ugotovijo, da je ta trditev pravilna.

Tudi Mart, naš najbližji sosed med premičnicami, je zelo neprijetno bivališče. In do podobnega rezultata prihajamo, če iščemo možnost, življenja na drugih naših planetih. Orjaka Jupiter in Saturn sta na svojih površinah še prevroča, nemara celo žareče tekoča ali plinasta, tako da se tam kakšno življenje ne more razvijati. Nasprotno pa je Mart zelo hladen planet, ki sicer v nekaterih ozirih sliči naši zemlji. Bil je celo čas, ko so znanstveniki trdno verovali, da je obljuden. To je bilo tedaj, ko je slavnj zvezdoslovec Schiaparelli na njegovi površini odkril proslule »prekope«, ki so jih smatrali za delo ljudem podobnih bitij. Takrat so bili o tem tako prepričani, da so razpisali celo veliko nagrado za tistega, ki bi mu uspelo dobiti kakšno zvezdo s to premičnico in njenimi prebivalci. Te nagrade do danes niso mogli podeliti. Nasprotno pa so ugotovili, da so Schiaparellijevi »prekopi« optične — samoprevare, nadalje so odkrili, da ima Mart zelo redko ozračje, v katerem je silno malo vodne pare. Višje razvite življenjske oblike v takšnih pogojih pač ne morejo obstojati. Seveda pa tudi ne moremo za trdno reči, kakšna pota si izbere organsko življenje za svoj razvoj, če ga kdaj zanese na takšno premičnico. Tudi na zemlji so odkrili bitja, ki žive v popolnoma drugačnih življenjskih okoliščinah, nego se vidijo nam normalne. Poznamo celo višje razvite živalske oblike, ki se dobro počutijo v strupih, v petroleju, v silni vročini itd. Podobno je z Venero, kjer možnosti organskega življenja ne moremo povsem izključiti. Skozi njeno izredno gosto ozračje pa nismo mogli še nikoli pogledati na njeno površino. Nasprotno vemo o Merkuriju, da predstavlja brzkone mrtvo puščavo kakor Mesec. Kar se tiče najbolj oddaljenih premičnic, Urana, Neptuna in Plutona, nismo mogli zagrabiti doslej z opazovanjem še nobenega dejstva, iz katerega bi lahko zanesljivo sklepali o organskem življenju na njih. Vsekako pa je življenje, če na vseh teh sosednih zvezdah eksistira, popolnoma drugačno, nego si ga mi predstavljamo.

Za moderno astronomijo je značilno, da je postala v vprašanjih, ki si

jih zastavlja, vse drznejša, prevratnejša in globlje segajoča, nego je bila kdaj prej. Tako obravnava tudi vprašanje o življenju na zvezdah drugače in velikopoteznejše nego nekoč. V novejši dobi je razmotrivala n. pr. vprašanje, dali je mogoče, da bi življenjske klice romale skozi svetovno prostornino od zvezde do zvezde, ne da bi pri tem zgubile svoje življenjske sile. Eno izmed rešitev tega vprašanja je podal že l. 1871. sloviti fizik lord Kelvin, ki je zastopal mnenje, da bi mogli takšne življenjske klice prenašati skozi svetovje meteoriti. Mnogi pomembni raziskovalci so se tedaj priključili njegovemu mnenju, n. pr. Helmholtz, fiziolog Preyer in botanik van Tieghem. In še danes te možnosti po natančnih raziskavah ne odklanjajo. Vemo, da potujejo ogromni veletoki meteorov in meteornega prahu skozi prostorje in z njimi lahko potujejo brez nadaljnega kakor na veliki cesti

tudi žive klice od zvezde do zvezde. Po izkušnjah iz laboratorija bi jim strašni mraz svetovnega prostora pri tem ne mogel škoditi.

Svedski fizik Arrhenius je pokazal še neko drugo možnost za prenašanje življenja. Svetloba je sposobna učinkovati na najmanjša telesa z nekim pritiskom in jih poganjati pred seboj. Izračunali so, da bi mogla na ta način premikati tudi najmanjše trose, ki še nosijo življenje.

Tako možnosti da bi življenje potovalo od zvezde do zvezde, ne moremo zavračati. Če zadene to življenje na svojem potovanju kdaj zvezdo, ki je podobna naši zemlji, tedaj bi se moglo tam naseliti in pričeti svojo razvojno pot. Da bi takšnih zvezd, kakršna je naša zemlja, v svetovni prostornini ne bilo še kaj o tem pač ne moremo dvomiti, čeprav doslej še nismo mogli odkriti nobene.

Po razpravi dr. N. Richterja — kj

PARIŠKA SVEČAVA

Pol stoletja ali manj je preteklo, ko so na Tolminskem in drugod še govorili: »No, coj bomo svetili«. V to hišo, ki si je ta večer privoščila razsvetljavo, so prihajali sosedje vasovat. Drugi večer se je stvar opravila pri naslednjem gospodarju. Slične razmere so vladale v Parizu tja do Ludovika XIV ko so redki šetanci hodili za slugi, nosečimi plamenice skozi temne ulice. L. 1662. je kraljevska vlada hotela od pomoči položaju, ki ga kraljevo pismo meseca maja t. l. označuje z nepravilnostmi: »tatvine, umori, uboji, nesreče se dan na dan vrše v našem vrljem mestu Parizu, ker ni dovolj osvetljeno«.

Po večletnih poskusih je svečavo dokončno uredil redarstveni poročnik Nicolas de la Reynie v septembru 1667. Rollinetov rimani časopis poroča o velikem dogodku v ditirambnih izrazih:

Tako vam dem in to je res, poslej svetlo bo ko na kres čez noč na cesti naši vsaki, na razpotegnjeni in kratki, od vseh strani s'jaj in svit po ulicah nam bo razlit...

Koliko pretiravanja, če pomislimo, da so tu plantale sveče, zaprte v steklene kletke, obešene na skrajni konec ulice. Samo prav dolge prometne žile so imele svetilnico tudi v sredi, torej tri svetle točke v celoti. Ta napredek so sodobniki tako cenili. Gospa pl. Sévigné piše 4. III. 1673., da je večerjala pri Coulangesovih s Scarronovo gospo in duhovnikom Tétujem: »Zabavno se nam je zdelo, spremiti ga opolnoči noter v Saint-Germainsko predmestje... Veselo smo se

vračali ob luči svetilk in varni pred tatovi.« Ta varnost je pač nova.

Razsvetljava je imela slabo stran: draginjo. Zato so v prvih časih ob mesečini ugašali laterne. »Luna da svečavo«, so mislili kakor Prešernov sonet. A kolikokrat so oblaki zastrli nebo in Pariz je tonil v mrakovih kakor Ljubljana v dobi Jurčičevega Mestnega sodnika. Neki sodobnik se izraža: »Cestne svetilke se zanašajo na mesec, mesec se zanaša na svetilke. Kar pa nam je edino jasno, je to, da se vidi kakor v rogu«. Ob koncu vlade Ludvika XIV so slednjo noč prižgali svetilnice ne glede na »kraljičino noč«, to pa od 1. septembra do srede aprila.

Ta svečava je bila meščanom težko breme: 6.500 leščerb, ki so gorele po Parizu, je požrlo 1.625 funtov ločenk na noč. Vzdrževalnina je znašala 300.000 frankov na leto. Znatna vsota, če preudarimo, da je današnji Pariz šestkrat bolj obljuden in osvetljen z neznansko močnejšimi, številnejšimi žarnicami, za katere pa stroški ne presegajo 30 milijonov frankov, da ne računamo dobrin, ki jih prinaša mestu elektrika.

Voščenke ali lotenke so preostale tam, kjer po Parizu tja do srede XIX. stol. Seže l. 1821. so se pojavili prvi plinski gorilniki ob ulicah. Pozneje jih je izpodrinila Vila elektrika.

N. K.

Statistika dokazuje, da je med dvajsetimi skopuhi trinajst melomeščanov ali kmetov. Nobenega delavca.

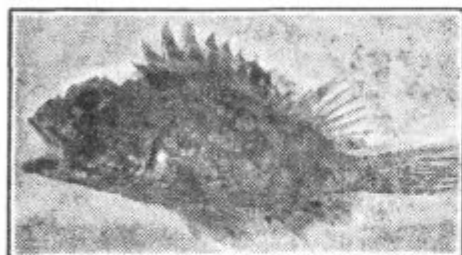
Paul Morand

AKVARIJ V SPLITU

MIROSLAV ZEJ

Na koncu rtiča Sv. Jere, 4 km iz Splita, stoji na vznožju Marjana Oceanografski institut, v katerem je tudi morski akvarij, ki sicer ni velik kakor v Trstu, Napoliju, Monacu itd., vendar okusno in prirodno urejen, prav prijetno preseneti.

V vsem prostoru je tema; le bazeni so razsvetljeni tako da se zdi, kot da bi ždel v potapljaškem zvonu in bi opazoval skozi velika okna morskno dno in vso pestrost življenja, ki se tu skriva.

SCORPAENA USTULATA
(škrpinica)

Na skalnatem dnu, pokritem tu in tam z algami, vidiš pritrjene do $\frac{1}{2}$ m dolge črve (spirographis), ki so si zgradili kožnate cevi, v katerih prebivajo. Iz njih mole le svojo »perjanico«, v več spiralah nanizane škrge prekrasnih barv, ki neprestano migljajo, kar je posebno lepo videti. Na najmanjši dotik, ali pa, če pade samo senca nanj, potegne svojo perjanico v cev in je tako varen pred nevarnostjo. Drugod spot vidiš velike vlasulje (anemonia), pritrjene na skali ali polzeče po steklu, ki so podobne bolj velikemu cvetu kakor živali. Njihove lovke so na gosto posejane s knidami, žarnicami, ki te opečejo kot kopriva, če se jih dotakneš. Zastopnike tega »morskega cvetja« vidiš še na polževih hišicah (murex), v katerih navadno ne prebiva polž, temveč mali, ognjenordeči račič (pagurus), pravi klovn med živalmi. Ta je v hišici, na kateri prebiva nevarna cvetka, dobro zavarovan, obenem pa prenaša vlasuljo iz kraja v kraj in ji ustvarja s svojimi nožicami (čeljustmi) strujo, katera ji prinaša hrano v obliki zelo malih živalic. Tako zadržujo življenje imenujemo simbiozo. Ker sem že pri rakih, naj še omenim tu nekega dokaj čestega za-

stopnika teh deseteronožcev, ki ima modre poprečne proge na rdečem oklepju in zelo dolge klešče (galathea). Če dobro gledaš, boš opazil na skali ali med kamenjem pošastno grdo ribo škarpun z zelo veliko glavo. Podobna je kosu kamna obraslega z algami, toliko ima priveskov in bodic ter more popolnoma prilagoditi svojo barvo okolici (mimikrija). Ribiči so z njo precej previdni, ker ima prve bodice hrbtnih plavuti v zvezi s strupeno žlezo in povzroča pri ubodu nevarne posledice. Podnevi večinoma »spia«, šele ponoči postane živahnejša. In še mnogo, mnogo takih skritih živali je med kamenjem in zakopanih v prod.

Nasprotno temu bazenu, ki predstavlja plitko morskno favno, opaziš drugod precej živahno življenje. Ribe

MORSKI KONJIC

najrazličnejših barv kot cipli, špári, pici, salpe, grice itd. veselo plavajo med algami in zostero (morsko travo). Med kamenjem se skriva krasno obarvana pirka (serranus scriba), katere samec dobi posebno lepe barve ob času spolnega dozorovanja. Med zostero vidiš morskega konjiča, ki ima (namreč moški spol) na trebuhu vrečico, v katero odloži ženka pri spolnem aktu jajčeca... ubogi možek pa jih mora vleči s seboj, dokler se ne pokažejo mladici!

V nekem bazenu živi ogromen jastog (homarus), ki mu pravijo v Dal-

maciji hlap. To je pravi oklopljeni vi-
tez z zelo močnimi kleščami, s kateri-
mi odpira školjke, polže in druge iglo-
kožce, ki mu služijo kot hrana. Pred
nekoliko dnevi se je levil, to se pravi,
stari oklep mu je postal pretesen, za-
to je počil, a iz njega je prilezel rak
z novim, mehkejšim, a zato nekoliko
večjim oklepom. Čudovito je, kako
more tako velik rak z ogromnimi kle-

kost življenja. To je le delec našega
akvarija, le utrinek življenja, ki se
skriva v našem Jadranu. Kdor gre z
odprtimi očmi skozi tako čudežno
življenje, bo za dogodek bogatejši, ki
ga ne bo nikoli pozabil.

Institut ima 17 bazenov s približno
4300 l vode. Veliki bazeni, katerih je
8, imajo po 500 l, mali pa po 30 l mor-
ske vode. Vodo odvaja električna čr-

DEL ENEGA IZMED BAZENOV

1. vlasulja, 2. morski jež, 3. v polžu (vlek) živi rak samotar v simbiozi
z aktinijo (na desni), 4. alge, 5. črv (nekoliko pomanjšan v razmerju z
drugimi)

ščami zlesti iz starega oklepa, ki osta-
ne (z izjemo male razpoke na hrbtu)
cel. Z njim živi skupaj nad 1 m dolga,
jegulji podobna riba ugor ali gruj, ki
drsti v velikih globinah. V akvariju
zato mnogiokrat pogine. V drugem
bazenu opazijo slično ribo, kači podob-
no murino (muraena) z živo rumeno
in črno barva. Ugriz te ribe je strupen.

Predaleč bi prišel, da bi našteval vso
pestrost barv in oblik in to raznoli-

palka iz globine kakih 20 m, zato da
ima stalno temperaturo. Prezračeva-
nje in izmenjavanje vode je avtoma-
tično. Naš akvarij je v primeri z ino-
zemskimi res majhen, ker je kot tak le
začasen. Veliki institut ima ogromne
prostore za novi akvarij in upamo, da
bo prihodnje leto dograjen. Naš novi
akvarij gotovo ne bo zaostajal za oni-
mi evropskega slovesa.

BOJ ZOPER SPALNO BOLEZEN V SEVERNI NIGERII

Ker se to zlo zelo širi, je nigerijska vla-
da izdala odredbo za profilakso, očuvanje
pred okužbo. Prebivalstvo se je ponekod
dokaj skrčilo, drugod je polno pohabljen-
cev od te ulme. Povečanje prometa, poto-
vanje trgovcev, delavcev in turistov, ki so
se pojavili potem, ko je zavladal mir v
deželi, je povečalo strupenost epidemije.
Stanovniki iz pokrajin koder je ta šiba
božja entomična (domača, krajna kuga)
so spalne bolezni zatrosili v hujši, epide-
mični obliki po drugih predelih in po svo-
jem povratku so spet okužili svoj rojstni
kraj.

Vlada ima trojno sredstvo na umu: kr-
čenje (trebljenje), pokončevanje host,

zdravniško pregledavanje delavcev. Ledino
mislijo preorati ali prekopati v ploden svet
po tistih pasovih, koder razsaja muha ce-
cé. Ob vodah pa bo treba črtiti grmičevje.
L. 1935. so določili za zdrave odrasle od
18—45 leta tlako: kvečjemu 6 tednov na
leto za izkopavanje steblikovin ali drevja
na 100 jardov široki progli ob potokih ali
rekah, ob močvirju, jezerih, to pa v pre-
meru ene milje od njih bivališča, oziroma
od krajevnih vodnih točk, in na četrť mi-
lje od cest ali trgovskih natrvov (sledov)
križajočih vodotoka.

Po vseh okrožjih, koder se je razpasla
spalna bolezen, ima zdravstveni uradnik
dostop v vsako podjetje. Delodajalci mu
morajo olajšati preiskavo in lečenje svojih
delavcev.

BEZRUČEVA ZEMLJA

ANDREJ DEBENAK

Beskyde, Beskyde kdo po tobě ide?
Černooký bača ovečky natačá.....

Tako si poje družba tovarišev-trempov, ko stopamo iz romantičnega Rožnova na Radhošť, sveto goro moravskih Beskid. Minili smo valaški muzej v naravi. Značilne, lesene stavbe, izrezane in posčkane z vzorci moravske Slovaške, nas opozorijo, da smo tu v srcu valaškega kraja Valahi, ti dobri, mirni in počasni Valahi, ki so, baje pravijo, pasli ovce pri betlehenskem salašu, so prejeli svoje ime prav od romunske besede; polagoma so se po gorskih grebenih selili iz Romunije, največ v 16. stoletju, in se tu zmesili s pretežno slovanskega življa.

Nekoliko domov kakor iz sladkorja, kovačnica, čebelnjak, nekoliko starih vodnjakov in zvonik je tu ohranjenih z ganljivo skrbnostjo kot spomin starodavne kulture — izginjajočega sveta. (»Izginjajoči svet« je tudi film o moravski Slovaški.)

Bitra Bečva nas vabi tudi s to troho vode, ki je v njej preostala od pripeke. Še skozi zelene nasade, gaje in loke in takoj se pred nami vzdigne Radhošť. Za trenutek že stopamo višje in višje v gozd, kjer so strma pota med bukvami in smrekami. Na čas se obrnemo, da si vzamemo razgled in da prisluhnemo, kako zapoje gozd v tihem vetru.

Minuli sta dve uri utrudljive poti. Zdaj že stojimo na temenu vrha, kjer počivamo in se spominjamo na Moravsko iz leta 863., ko se je v njej razgorela luč krščanstva. Prinesla sta jo sem Ciril in Metod; njuni sobi gledata daleč po nekdanji Velikomoravski državi in hočeta dočeti nekam k Solunu. Danes imata na vrhu Radhošta tudi leseno kapelo v njej nas na levi strani s preprostostjo prevzame Liebsche-rova »Valaška madona«. Ciril in Metod sta tu prisilila k predaji Radegosta, staroslovanskega noganskega boga, zadirčnega in rogatega, po njegovi korpulentni sobi nekoliko korakov od vrha je prav za prav ostalo le ime Radhošť.

Spominjamo se dalje: zelo mnogo vode je odteklo od l. 863. — V Pragi so zidali Kapelico na Vltavi. Enega od temeljnih kamnov so pripeljali tudi z Radhošta. Šel je z njim tedaj razen

drugih tudi pan Acler, pokojni oče naše gostiteljke v Rožnovu. Govoril je takrat s Palackym in Palacky je z njim začel po valaško, z rodnim, prijetnim narečjem se je izgovoril iz srca k srcu.

Podnevi je preradosten pogled na široko pokrajino. Ob vznožju samem žmiri v zelenju z ene strani zdravilišče Rožnov, z druge Frenštát, daleč na sever dogledamo Moravsko Ostravo; zazremo mogočne ostanke mest, gradov in številnih vasi, položenih na ravnico in na valovito vzdignjeno zemljo.

Za ravnici hrbti šlezkih planin. Na zapadu se v soncu zrcalijo vsa mesta ob toku Bečve prav do Přerova, pa Olomouc in odtod še dalje, dalje. Na jugozapadu je kakor na dlani Valaško s svojimi gorami, hribočki, pobočji in širokimi skrivnostnimi gozdovi ter čredami skal.

Tam na severnih predgorjih Beskid živijo Laši, njihovo narečje ima že mnogo sorodnosti s poljščino. Do Visokih Tater vodijo mnoga rebra postopoma se znižujejo od vzhoda na zahod kakor okamenelo morje s stegnjenimi plavajočimi valovi. Nekje preidejo v veliko polje — žitnico Hano.

To pa mora biti Lysá hora, Trojačka...

Druga za drugo nam kipijo v pozdrav.

Osem je ura

Iz daljave zazveni valahova (pastirjeva) piščalka in bevskanje psa. V bližnji salaš se je sklonil bača z dojačo pod roko, da bo jutri lahko napravil ovčji sir brinzo. Ker je ta kraj miren in ljudje v njem dobri in tihi, polagajo sem Čehi betlehensko idilo in pojejo: pasli ovce Valaši, pri betlehenski salaši.

Valaško narečje postavlja mesto končnic ou, u, i zelo rado dolga, na primer: Dů Valaši dů, to ten nese česnek, druhý nese mrkev třetí cibuli.

Gremo po takšni zmerni strugi k Pústevnám. Ležijo na travnatem gozdnem senožeti. Ime je ostalo od puščavnikov, živeli so tu skoraj do konca 18. stoletja v bližini premnogih izvirkov.

Procesija ljudi hiti z nami, kajti praznik je danes in na Pústevnách je valaški sejem. Toda pri vsem tem srečamo v kotlini resnično idilo s cinkajočimi ovcami. Pústevnje že davno ni

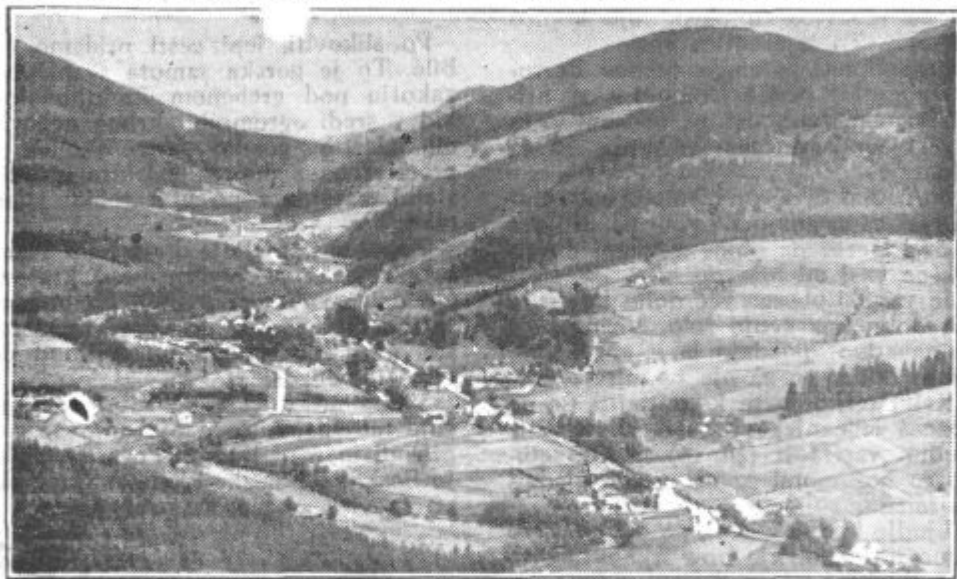
majo nič skupnega s puščajniškim življenjem. To je vrsta krasnih, komfortnih hotelov, poslikanih z značilnim moravskim jabolkom in srcem. Do njih so speljane svetle asfaltirane ceste, avto za avtom brni po njih, da pozabimo višino nad 1000 m. Mi nismo od njihovega udobja in razkošja mnogo sprejeli, skuhamo si gulaž, ki je bil imeniten, no, pa so tudi konzerve bile izborne.

Na Pústevnách so res pospravljali ostanke tega slavnega sejma. Bilo nam je žal Beskid. Kakor smetišče! Tremp-

čali niti enega človeka. Le mi in gore — gore in mi.

Toda popoldan, že skoraj na vrhu Smrka, jo je k nam pritokel tretji gost: dež. Pač dež, naliv in vihar, temeljito si je pregledal »gozdove mar kiza Gera«, ki so v resnici brez konca.

Prečitali smo si v vodiču, da je nekoliko korakov od najlepšega razgledišča na Gruni in Bílém Kříži položena najvišja šola v moravsko-šlezki zemlji, Bezručeva šola v Starých Hamrech. Kakor bi mrtvi stavek iznenada oživel, smo obstali pred malim čudežem

STARE HAMRY — BILA

ška naselbina divjega imena je za ljubo vzela odvečni les in papir in ga vžgala v mogočen tabor. Večer je bil sladek. Le ta »civilizirana« narava nas je motila.

Od tod na Martinák, kamor naj vsak pravi turist pogleda, je le tako daleč, dokoder bi s kamnom dosegel. Toda nas je že mamila Čeladenska kotlina in šumeča Ostravica, katera, kakor pravi Bezruč, »uhaja k Frýdku«. V resnici uhaja s kamna na kamen, drvi okoli skal in nič ni pomirljiva niti spodaj v kotlini. Da, tu je slišala in razumela deklia z gor njen strmi pader in ritem. Po literarni tradiciji smo sledili Ostravici po njenem toku in prvi večer, zbiti od mnogih kilometrov smo si našli zavetje v leseni planinski koči — Martinák, kjer imajo ukročeno srno in kjer so nas pogostili obilno in dobro, še po staroslovansko.

Tega in prihodnjega dne nismo sre-

blizu lesenih stavb v sredi zelenih gorskih lok in ograjenih siromašnih gorskih polj! Tu se začenjajo Staré Hamry, tam daleč se v nižini končujejo.

Šola je krasna, moderna. Hodniki so okrašeni s pozivi nekaterih Bezručevih pesmi. Njen upravitelj je ljubezniv, izobražen mož, ki tu v tej višini med nebom in zemljo vklada in zbira krasne izvode vseh izdaj in prevodov pesnika Petra Bezruča. V slovenščino je preličil njegove »Šlezke pesmi« Fran Albreht. Tudi ta drobna knjižica je tu uvrščena med nemške, španske in druge prevode.

Kult tega skromnega pesnika in kult lovečnosti ter dobrote biva v tej šoli, šoli z znakom rdečega cveta.

So duše, ki same stopajo z življenjem in vendar cvetejo!

»Ali je še daleč?«

Dobro uro ne preveč hitre hoje in še

nič ne vidimo. Komaj smo se spustili s hriba, imamo že drugega pred seboj.

»Te bajte tamle kraj ceste že spada jo v Hamrel«

»Toda kje so Hamre?«

»To je tam« in pokaže z roko po do lini, »tam« in pokaže na vrh.

»Tam-tam.«

Povsod so raztresene te lesene baj te, po dolinah ob potoku, na vrhah za robom gozda, v sredi sončnih brežin in tudi visoki grebeni niso brez njih. Ure in ure bi morali stopati do njih.

Zopet gor, dol...

V dalji, tam zelo daleč zagledamo leseno cerkvico in okrog nje kopico poslopij. To je središče vasi.

Povsod nas spremlja odmev Bezru čevih Šlezkih pesmi. Domovi v teh hri bih so tako zgubljeni, pa prijazni so in sveži, menda od samega zraka, ki ga lahko ješ.

Ni čudno če se prebivalci z ene stra ni vasi ne poznajo z onimi na drugem koncu. Berač ne obide v enem dnevu takšne vasi od hiše do hiše.

Je vas, ki obsega več dolin in vsaka teh dolin ima svojo šolo. Vaščani pa se navadno poznajo le v eni dolini, druge doline so za nje že tuje.

Kako težko je tu koga najti! Če ne poznaš lege njegove bajte ali če ti v sredini vasi fojt (župan) ne nasvetu je, ga boš moral še nekaj dni gledati po imenu.

Ljudje živijo v sebi, so postrežljivi, samo ne vedo, kje biva njihov sosed.

Z Bílého Kříže v daljavi vidimo Li so Horo, kateri tu vsak reče le »gora«. Proti njej na grebenu te mirne proge že teče meja za Slovaško.

A tam pod gorami »leži ta nevyzpf vaná, nespodobená krásá té goralské země.«

Stopamo nizdol v nižino. Tu že sre čujemo ljudi: žalostne može in žene, nevesele otroke. Kje je že doba mar kiza Gera in vendar — ostal je tu mra čen pogled, nezaupanje. Minimo sirot no kočico, v njej stanuje družina in ži vina, minimo kupček raztrganih otrok, minimo krčmo, iz nje se nam smehlja paní Hochfelderjeva — židinja Raz padle šole, na nje je zaman gledal pod učitelj Halfar, so polagoma zamenjale nove stavbe, prijazne, ki gledajo do brohotno do kraja s svojih višin, ka kor ta Bezručeva v Starých Hamrech, kjer so nekoč ubili siroti starega Mag dona.

Minimo pokopališče, kjer baje leži

Maryčka Magdonova. Na cesto gleda njen beli spomenik. Na njem je ona, deklica z gor, z dračjem v predpasni ku in z bosimi nogami.

In pod njo besede:

Bez konce jsou lesy markýze Gera.

Otcové když v jeho pobiti dolech,

smi si vzít sirotek do klinu drva?

Co praviš, Maryčko Magdonova?

Izvemo, da je Marička bila fiktiv na oseba, da je dobila tuje ime in da ne leži na pokopališču pri zidu, kjer težijo neverniki in morilci.

Tembolj težek občutek! Saj ni bila le ena, bilo jih je še več!

Po slikoviti, lepi cesti pridemo do Bílé. To je gorska samota v mičnem zakotju pod grebenom Zadnjih Beskid v sredi ogromnih, skrbno negova nih iglastih gozdov. Vsa okolica je premrežena z dobro markiranimi ce stami, zato leze po njih toliko izlet nikov.

Zopet nas spremlja divja reka. Jasen in tih večer se razgrne nad krajem. Od daleč vidimo razkošen arcibiskup ski hotel, že srečavamo prve letne go ste, ki gredo na večerni sprehod do bližnjega gozda.

Vstopimo v vlak. Z njim se kon čuje tudi naše dosedanje potovanje v prirodi in med ljudmi. Počasi izginja jo Beskidi in Šlezke planine. Skozi ok no še vidim baču, ki vodi ovce.

MATERINSKA SREČA

S R E Č A

IGNAC KOPRIVEC

Vsi so utihnili, postavili kozarce na mizo, se zresnili in pogledali Franca Šafariča, ki se je bil dvignil izza mize, si potegnil s prsti čez čelo, blodil z očmi po gostilniški sobi, kakor bi se mu za njenimi stenami prikazovalo nekaj velikega, v srce segajočega, nekaj takega, kar človek sme gledati le v samotnih urah daleč od tistih, kateri vidijo pohujšanje že v eni sami misli, v enem samem pogledu, ki ni plah in klecajoč, kakor bi moral biti, — nato je obletel z očmi zbrane ljudi pred seboj in spregovoril:

»Povedal bi vam rad, kaj je sreča, kakšna je in kje se najde.«

»Povej nam, ti to umeš! so prikimali. Nekateri so se premaknili in si podprli brade, oni najmlajši — študentje pred maturo — pa so se vzradostili, da so jim oči zažarele, ali bili so mladi in so se morali obnašati, kot se mladini spodobi

Franč Šafarič se je nasmehnil medlo in z enim samim licem, kakor bi ga lažkanje bolelo. Jasnina njegovih oči se je pomračila, senčica je planila vanjo, se naglo razlezla po očeh, potem pa se je zgubila, da mu je bil pogled zopet čist in jasen. Vedel je, od kje prihaja hvala, zakaj poznal je te ljudi. — Sleherno nedeljo zvečer je govoril o čem tem svojim znancem. Včasih o socialnih vprašanjih sedanjega časa, o velikih in silnih rečeh ki bi morale zamajati mrzla, v hladu in burji oledenela srca, — o krivicah in nadlogah, ki se

vlačijo čez svet, kakor bi hotele streti človeštvo, a poslušalci so ostali mirni. Mladini so žarele oči, pogledi so ji blesteli, starejši pa so napenjali sluh in uživali Frančevo lepo govorjenje, besede pa v njih niso našle odmeva. Padale so v ušesa ter se zgubljale v njih, kakor bi ne pomenile ničesar globljega. Govorili so sicer z usmiljenjem o trpečih, o ubogih in zatiranih, ali samo z jeziki, zakaj tako govorjenje je postalo moda. Posluževali so se ga razni ljudje ob različnih priložnostih, da bi poudarili svojo ljubezen do trpečih in si pridobili njihovo naklonjenost, — z jezikov so se jim cedile človekoljubne besede, srca pa so jim bila trša od kamna. Ta trdota je bila lastna tudi krogu, ki mu je govoril Franc Šafarič, in govoril mu je zato, da bi ga omehčal, zakaj vedel je, da mora spoznanje kaniti v nje preko oseb, ki bi bile voljne posredovati med trpečimi in onimi, ki trpljenja od blizu ne poznajo, ker si od njih, ki ga okušajo na sebi ne puste govoriti o njem, kakor bi se jih bali. — Stotine teh hodi okrog. Kakor tenje se vlačijo med hrami. Ni sovraštva v njih, le žalostni so, žalostni nad trdosrčnostjo svojih bratov, onim pa se zdi, da je sleherni od njih razbojnik, zato se zaklepajo v hiše.

Velikokrat je govoril Franc tudi o mrtvili, ki je zablelo ljudi v svoje zanke, da hodijo leni, tihi in brezbrizni okrog, kakor bi ne mislili niti za eno samo leto pred se. Jedo, pijejo, dajejo, vbogajme onim, ki gradijo narodovo kulturo in to svoje stanje imenujejo na tihem srečo, zakaj lenoba jih je tako privla k sebi, da vidijo srečo v pasivnosti. Franc je trdil, da je človek, ki se molče uklanja zahtevam svojega razvajenega telesa pred propadom. Da je narod, ki ponižno prenaša bič svojih zatiralcev pred prepadom, zakaj znak zdravja, znak napredka slehernega poedinca ali vsega naroda je aktivnost, odpor na nasilje in zatiranje, kjer tega ni, se kažejo že bolezenski znaki, ki se stopnjujejo z dneva v dan in vodijo v smrt, nujno v smrt.

»Sreča je življenje,« je nadaljeval Franc Šafarič. »Sreča je biti, zavedati se sebe samega in razumeti poslanstvo človeka na zemlji, poslanstvo, iz katerega je izločeno hlapčevstvo in absu-

NAŠI DRAGI MAMICI

lutna podrejenost, ki je ne zahteva niti Bog, zakaj bi ne mogel biti Bog Hlapčevstvo je privzgojeno. Postavljeno je umetno med ljudi, da se nad njim naslajajo posamezniki: slabiči, lažnivci, bojazljivci ter oni, ki vedo, da so jim dnevi štetí. Naj je življenje po nauku nekaterih ljudi še tako bedasto, ničevno, šala in komedija naj je brez-miselna igra Bogov ali Materije, zavedamo se ga, lek njegovim težavam poznamo in osladili bi ga lahko vsem onim stotisočem. milijonom trpečih, in na svetu bi zavladala prava sreča, zakaj sreča ne temelji na primoranem zadovoljstvu, ne na lažnem bratstvu vsiljenih religij, ki se umikajo v nadčutnost, sreča temelji na ljubezni, izključno na ljubezni, — vse temelji na ljubezni, kjer ni nje, tam je zaman iskati pravega miru in sreče.»

Poslušalci so prikimali drug za drugim, sključili so se globlje vase, se spogledali med seboj in nekateri so zazehali, drugi pa so zmigali z rameni in se za spoznanje premaknili, on pa je nadaljeval:

»Ko boste začutili v sebi to, ko se v vas porodi ljubezen do soljudi, tedaj bo nad svetom zavladala sreča, tedaj bo brat trpel z bratom, se brat veselil

VEČNI DANTE

Najzaslužnejši naš dantist ali dantolog je ravnatelj dr. J. Debevec, ki je po župančiču in Koseskem slovenil Božanstveno komedijo. Tudi kot teoretik. Za njim sledé Gruden, A. Ušeničnik, posebno pa Res. A. pisalo se je o njem že prej, n. pr. SN 22. XII. 1876. — R. Perušek je 1900 v LZ objavil »Nekaj mest v Nebeški komediji, ki se tičejo Slovanov«. Tu navaja iz Parad. XIX 139—141 s to vsebino: Na sodnji dan se bodo spoznali vladarji portugalski, norveški in raški (srbski), ker so novce ponarejali. . . »Divina Commedia« omenja na istem mestu v XXI. spevu Hrvate, to pa v ugodnem smislu, kakor je poročal tržaški »Il Popolo di Trieste« 16. jan. t. l. — Slovenci smo zastopani s krasoto svoje prirode: Alighieri opeva Cerkljsko jezero, kakor poudarja R. Badjura v vodiču »Sto izletov«.

Romanisti ga štejejo za ustanovnika romanskega jezikoslovja zbog njegovega lat. spisa »De vulgari eloquentia«. V ciceronsčini je tudi razprava »Monarchia«, ki shlastično dokazuje nujnost in neodvisnost splošne cesarske monarhije. Delo je vplivalo na volivni shod, ki se je vršil 16. VII. 1338 v Rhensu zaradi sporov med papeži v Avinjonu in Ludvikom Bavarcem. Poleg te 600letnice vzemimo v misel še 50letnico obstanka, ki jo letos obhaja družba Società Dantesca Italiana v Firenzi. A. D.

z bratom, in tisti časi bodo prijetni, kakor si jih želi človek v najgloblji globini svojega srca. Tedaj bo vsak človek ljubil življenje, spoštoval ga bo ter delal za napredek skupnosti: in svet se bo dvignil, kakor se še ni nikoli. Iščite pogoje za tako srečo! Najdejo se v človeku samem, v srcu jih začuti ampak do zdaj je moral njihov glas zadušiti. Ne daje jih izobilje čistit položaj v družbi, temveč srce. Ljubezen. Ko jo boste začutili se oglasite, povejte, kako je v vas in sreča bo prišla brez težav in dolgo bo ostala pri vas. O, ko bi jo lahko videli, kakor jo vidim to uro jaz, pa bi ne nehali koprniti po nji! Čista je kakor studenčnica, globoka kot ocean, velika kot svetovja in ljubka kot majniška jutra, ko se začne sonce poigravati z rošno travo... Taka je, in še drugačna! Iščite jo!»

V gostilni so prižgali luč. Debeli krčmar je vstopil ter pričel moliti angeljsko češčenje. Franc je sedel tiho na svoje mesto, povsili oči in se zamislil. Nekdo od onih mu je med molitvijo zamrmral:

»Dobro si povedal to o sreči!« potem pa so se ljudje razšli.

RAYMOND DE LA TAILHÈDE

Pesnik za katerim te dni žalujejo francoske Modrice, je bil l. 1867 rojen v Moissacu (Tarn-et-Garonne). Pridružil se je Moréasovi takó zvaní romanski pesniški struji (école romane), ki se je navdihovala pri renesančnih mojstrih in ki sta ji pripadala tudi Maurice du Plessy in še živéči Charles Maurras. Pokojnik je 50 let literarno delal, začéši leta 1887. v reviji »Les Croniques«, ki jo je tedaj sam ustanovil. Bil je nelzmerno vnet za grško in sploh klasično umetnost in mitologijo. Izdal je zbirke: Le Triomphe d' Héliogabale, Métamorphose des fontaines (pesnitev po starem zgledu), Hymnes in mnogo sonetov in od. Njegova zbirka je zgovorna, slikovita, oblikovno dovršena. Pred kratkim so pesnikovi prijatelji pri založniku A. Michelu izdali Tailhèdovo celokupno pesniško delo. pk

Ideja, za katero se kmet vname, se mora prilegati kmečkemu srcu, posebnostim njegovega značaja. Ne sme ga pahniti iz njegovega stanu ampak ga le utrditi v njem. Jasna mora biti, razumljiva in izvedljiva. prijeti mora kmeta za njegovo dobro stran: čast in nrevnost, in naposled vliči mu jo morajo v srce resnobni ljudje, ki jih časti in jim zaupa. J. Mencinger

DR. JANKO LOKAR LOVSKO-RIBIŠKI SLOVAR

Citati O. Schraderja Reallexikonu mi je v večjo naslodo, kakor če bi prebiral ne vem kateri roman. S porlobnim zadoščenjem sem prebrzel pričujoči stvarni besednjak, dokaz o neizčrpnosti tvornosti našega jezika. L. 1328. je »Sokolč« objavil verz »Na Jurijevo«, kjer naletiš na razne lovnice:

Brezsrčni Lah porablja past, žerjal, zapadko, kambo, klonjo, žimavico, zádrgo in zanko, limanico, podpésico, nastavu, locen, progio: vršelo mnogo ni uiti moglo...

Tu pa še ni nazivov: cipnica, klonek, lindra, sklopec, žimnica, itd. Marsikaj dobimo v odličnem Lokarjevem priročniku, dostikrat očitano do podrobnosti, podkrepjeno s črteži ali slikami. Neke točke so se razvile v članek ali razpravo, n. pr. izvršno poglavje o puški.

Dva tri Černičeve dostavke oziroma popravke bo treba pri 2. izdaji upoštevati. Sicer umem, da je »izneroditi« morda ozek lokalizem: postati »nerod« = malovreden stvar. Župančič pravi: nedorast od dresna. Vendar »izneroditi se« pomeni Pleteršniku in večini Slovencev: neplođen postati. Torej sprejmemo Černičev: izroditi se = degenerirati.

Plodnost pomeni neko sposobnost ali zmoglost, ne pa delo. Zato nadomestimo istoplodnost z istoplodnjo, še krajše in slajše: soplodnja. Predpona so- kaže na nekaj manjšega, slabšega: sopraznik, somrak, itd. Parjenje najbližjih krvnih sorodnikov (Inzucht, inbreeding, incest) ni enako vredno pravilnemu razmnoževanju, kar izražam z omenjeno predpono. B. Borko predlaga: sókrvje, sókrvnost. Lanjščak je seveda vsaka 2 val od lani, ne le jelen. Kursor naj gre med izposojenke kot muka, tuga, grudi? Pleteršnik navaja: kosorep (ec, ka, iti). Možička napravi zajec, ako sedi na zadnjih nogah Župančič: zajček bo kozolec stal (Veronika D.). Obrejen je deležnik od obrediti ali obrežiti. Dvounnost se ognem, če poslednji glagol pišem: ubrežiti. Poletar — ptič, ki je že zapustil gnezdo — je Pleteršniku znan kot godnjak ali gódenčič. A vseh izrazov ne moremo spraviti na 124 strani.

Nekaj migljajev za novo naklado. Str. 7. slediti srno (dativ je germanizem). Stari rodilnik brez nastavka: rog (rogov) se stalno srečuje v tej knjiži. Ali ni slovensčina že dovolj težak in oblikovit jezik? Čemu oživljati napol mrtve izjeme? Vžigač (64) je boljši zabeležen kot užigati (55), ker je prvotni predlog »vž-žigati« Cevovje iz nem. Zeug), pezdrek, ribiščina. »Pomeniti« je že neobčrpano, kot izvedenka iz samostalnika »pomenek«: pomeniti je odveč. Z ustí (ne ustm' 29), potrebušina (52) vsebuje pač tiskarsko pogreško kakor potator (29). Deminutivom dodajati pridevnik »majhen« je nepotrebno: (majhno) perece (22,107), razen če je dodatek še stop-

njevan: prav majhno okence. Sam boš popravil tisto hibo na str. 55.: puško nosi za pasom (ne za žepom). Razlika med: nadaljevati kaj in n. s čim je razložena v Kostialovem »Brusu«.

Neprijetno je preprostemu človeku slisati, da smo to ali ono besedo prevzeli od tujca. Zato bi v bodoče takole rekli n. pr. pri znački g a m s: ni nemška ne romanska, pač pa predrimska (Meyer-Lübke, Rom. Et. W. 1935). Mreža draga je sicer iz italijanske, toda tja se je zatosila iz angleščine: to drag a net in fishing = potegniti mrežo pri ribarjenju. Tudi pištola je iz Mussolinijevine, vendar izvira iz češčine pišťála, kar priznavajo danes Palackému vsi resni etimologi, n. pr. Treimer, Das Tschechische Rotwelsch Heidelberg, 1937 (29).

Raziskovalci besednega izvora bodo imeli priliko, da preizkusijo tukaj uma svetli meč. Zakaj pomeni breznanje = pojanje? Pač po mesecu, kakor se na Krku pravi: mačke se veljajo (se vole, veljača). Od kod naš cikalknik, ki se strinja z dalmat. »palangar, parangal« (franc. paternoster ali palangre, kar je po M. Lübkeju iz grš. pá-nagron = vse loveča mreža, po Skoku iz polyánkištron = mnogotrnkove)? Za nem. Kimme (dvojnica h Kieme = škrga, zareza) najdeš pri direktorju Lokarju: zrišče. Obrazilo se je doslej pritlikalo samostalnikom, n. pr. gnoj-išče, in preteklim deležnikom: stal-išče. Vendar so že silile na dan tvorbe: motrišče, gledišče. I. Prijatelj je iz ruščine presadil zrelišče (po naše bi bilo zrišče).

Škoda, da slovar nima poudarkov. Betek (srh. batak), v Plet. z 2 polglasnikoma betek, bodo ljudje brali: béték, in zasejala se bo nova spaka kot tékma (srh. utakmica), steklo (staklo) in p.

Če naj lovski čuvaj s pridom seže po čedno opremljenem slovarju, bi se moral kak pojem še točneje opredeliti: praplodba = partenogeneza bo hostniku uganka.

Lovci, pisatelji, prevajalci, privrženci slovenske prosvete naj si poskrbijo to prikupno publikacijo. Dva kovača je pošteno vredna. Kogar pa sem dolgočasil s svojim jezikoslovjem, naj si pregleda pri Lokarju odstavke: petelin praskač, pravice, itd., pa se bo udebrovolil. A. Debeljak

UJEDA UBIJA OVCE

V Caithnessu na Škotskem je močna ptica, nazvana skua, napadla ovce in jih več pomorila. John Swanson iz Tofingalla je našel dve svoji živali na čuden način ugonobljeni. Iztrgan jima je bil jezik in oči. Drugi dan je Donald Campbell iz Spitala zapazil zajetnega ptica ki se je lotil bica. Sovražnik je sicer odletel pred njim, a ranjena volnarica je poginila. Možak je nastavljal past ob ogradi živalce in čez malo časa se je skua — krenak galeb — ujela vanjo za nogo. Spričo človeka se je ptič besno branil, otepajoč s kljunom in kremplji. Vendar se je posrečilo, živega ujeti. Z razprostrtimi peruti je meril 172.5 cm.

Z A P I S K I

Na domu jetičnega mladeniča

Pred šestimi meseci sem ga prvič videl v dispanzerju. 20letni delavec, sin revne kajžarice, bled, shujšan — jetičen na prvi pogled.

Pri preiskavi najdem težko jetiko, ogromno votlino (kaverno) na desni strani pljuč, pa tudi na levi strani začetke jetike.

»Pa človek božji, zakaj nisi prišel prej? Ali nisi nič čutil?«

Nič, samo truden sem bil zelo — in če vam smem povedati resnico, bal sem se, da ne bi izgubil dela in zaslužka. Saj od tega živiva skupaj z materjo.

Pošljemo ga v zdravilišče, hvala Bogu, da je zavarovan pri bolniški blagajni. Šest mesecev ostane, potem je konec. Je šele kratek čas zavarovan in blagajna mu pri najboljši volji ne more nuditi več kot šest mesecev. — Zboljšanje, toda še dolgo ne bo sposoben za delo, če se ne bo bolezen doma brez prave hrane kmalu zopet poslabšala. Zaenkrat hodi redno v dispanzer, kjer storimo, kar moremo in tako preiščemo tudi vse, ki živijo z njih skupaj v oni borni bajti, tam nekje v tržiškem kotu.

Mama je zdrava. Pripelje pa dva mala otroka: »Pri meni sta na rejle, pravi, od sina in od hčerke sta. Oba delata v tovarni, pa sem ju jaz vzela k sebi.« Punčka, pol-drugoletni mali, plavalasi angelček, je težko okužena, tako močno, da ne vem kaj bo z njo, posebno, ko je še tako mlada. Povem to stari mami. Žena pa v jok: »Kaj bo, kaj bo? Otročiček bolan, sin bolan in sedaj mi bodo še vzeli oba otroka! Za vsakega dobim po 150 din, od tega živiva s sinom bolnikom.«

»Bomo pa mi morali pomagati, mama, kolikor bo šlo, saj so še dobri ljudje na svetu in kmalu bo protituberkulozni teden, pa bomo nabrali toliko, da bomo mogli pomagati vam in vsem, ki trpijo, kakor vi trpite.«

Te besede je napisal dr. R. Neubauer v pravkar izišli številki »DELA PROTI TUBERKULOZI«. Nedvomno so tudi med našimi naročniki dobri ljudje, ki se bodo spomnili onih, katerim je namenjen protituberkulozni teden.

IZ PRAKTIČNE MEDICINE

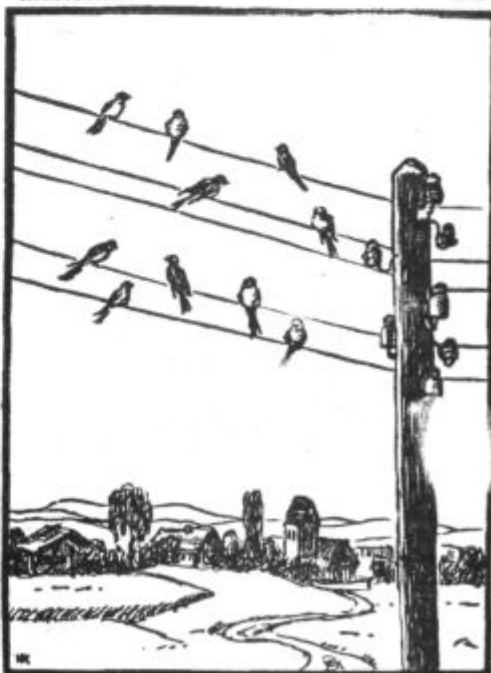
Morske kopeli

Tisti, ki si morajo privoščiti dopusta vsaj približno tako, kakor bi ga morali imeti vsako leto vsi delovni ljudje, delajo že sedaj potovalne načrte za poletni čas. Kam letos? V gore ali k morju? Pogosto odločujejo o odgovoru zdravstvene okoliščine. Morske kopeli imajo raznovrstne zdravilne učinke. Slana voda učinkuje, če se ne koplje s pretiravanjem, pomirja, joče in tek spodbuja. Krepi zrak, jod, močnejše sonce povzroča splošno porast presnove. Otroci, ki se nagibajo k skrofulozi in angleški bolezni imajo od morskih kopeli v splošnem korist. Ozračje brez

prahu napravi obmorska kopališča primerna tudi za bolnike, ki so jim prizadeta zgornja dihalna. Da-li pa morejo na pljučnih bolni ljudje na morje, je vprašanje, o katerem mora v vsakem posameznem primeru odločiti zdravnik. Bolniki s pljučno jetiko so za sončno obsevanje v splošnem zelo občutljivi, pogostoma jim utegne to bolj škodovati nego koristiti. Za okrepitev lastnega zdravja sme torej vsak na morje, le hudo bolni naj prej rajši vprašajo zdravnika, kajti morski zrak in slane kopeli zahtevajo od človeka mnogo. dr

Vitamini v konzervah

Sveža zelenjava, sadje in vsaka neprekuhana rastlinska hrana vsebuje potrebne nam vitamine. Čim bolj jemo to hrano surovo, tem več vitaminov dovajamo z njo telesu. Priporočljivo je zato, da zelenjave ne prekuhamo, temveč da jo oparimo. Napačno je pa mnenje, da zelenjadne konzerve ne vsebujejo vitaminov. Med kuhanjem zelenjave in sadja ter konservirajočimi načini je velika razlika. Pri kuhanju dobi kisik iz zraka dostop do hranila in povzroča oksidacijo. Ta je menda kriva uničenja nekaterih dragocenih vitaminov. Konservirajoči načini uporabljajo v splošnem znatno višje temperature nego navadno kuhanje, a zrak do hranila nima dostopa. S tem se konservirani zelenjavi in sadju ohrani mnogo vitaminov. Česar poleti ne moremo pospraviti, moremo torej brez škode sterilizirati in konservirati. Pozimi nam bo poletno svežo hrano dobro nadomestovalo. zdr

H. Kraemer: LASTAVICE SO PRISLE!

FOTOMATER

Fotografija odkriva nevidne zvezde

Astronomski časopis *chicaškega vseučilišča* poroča, da so v zvezdarni v Wisconsinu s pomočjo infrardečih žarkov odkrili novo zvezdo, ki je doslej niso videli niti z največjimi daljnogledi. Odkritje te zvezde, ki je v ostalem baje 3000krat večja od našega sonca in je dobila ime »Epsilon Aurigae«, je bilo mogoče samo s fotografskimi plastmi, ki so občutljive za nevidne toplotne žarke.

Rjavo rumene pege na razvijalnih papirjih

nastanejo večinoma zavoljo slabega izpiranja med razvijanjem in ustaljevanjem ali po prehodu okisanem ustaljevalcu. Odstraniti jih skoraj ni mogoče, ne da bi sliko na drug način pokvarili. Lahko pa napravimo poskus s previdnim okopavanjem v raztopini kalijevega permanganata 1:1000. In sicer brez dodatka žveplene kisline. Sledi obravnava v 50 odstotni raztopini bisulfitu. Potem je treba sliko dobro izprati.

V toplem letnem času

ni priporočljivo puščati negative in pozitivne čez noč v vodi. To je najlepša prilika, da sedejo na plasti glivice, ki jim je želatina izvrstno redivo in ki utegnejo posebno male filme napraviti popolnoma neuporabne. Če je voda tekoča, tedaj je nevarnost manjša, pač pa porabimo brez potrebe mnogo vode. Nekateri priporočajo dodatek nekoliko karbolne kisline izpiralni vodi. Potem se bakterijske kolonije ne morejo razvijati.

Običajni razvijalec za drobno zrno

Zadnja številka »Foto-Beobachterja« opozarja na nevtralne metolne ali metol-hidrokinonske razvijalce, ki jih je navedel Ze Hübl in ki dajejo skoraj isto tako drobno zrno kakor najboljši posebni razvijalci za drobno zrno naših dni. Takšen razvijalec si priredimo z lahkoto sami n. pr. iz našega navadnega metola-hidrokinona, ki ga uporabljamo za razvijanje negativov in papirjev. Če ga hočemo spreminiti v razvijalec za drobno zrno, mu dodamo nekoliko kapljic 10 odstotne raztopine kalijevega metabisulfitu. Če hočemo biti posebno natančni, obesimo v razvijalec kosček ovlaženega modrega lakmusovega papirja in dodamo potem metabisulfitovo raztopino v kapljicah toliko časa, dokler ne prične lakmusov papir dobivati vijoličasto barvo. To je znamenje za to, da je postal razvijalec nevtralen, z drugimi besedami, da je alkalni v razvijalcu (soda ali pepeliko), ki je glavni krivec za debelejšo zrno, naravnal neškodljivega. Ker pa alkalni razvijanje pospešuje, mora nevtraliziran razvijalec delovati potem seveda znatno počasneje. Iz tega razloga in pa zato, da s predolgim raz-

vijanjem ne dobimo spet debelejšega zrna, moramo osvetlitveni čas najmanj podvojiti. Potem bo v normalno razredčenem razvijalcu razvijanje trajalo 15 do 20 minut. Čim več alkalijske je v razvijalcu, tem hitreje je razvijanje, a tudi zrno je bolj debelejšo.

Razlika med »pravimi barvami«

kakor jih vidi fotografska kamera pri snemanju v naravnih barvah, in barvami, kakor smo jih navajeni videti z lastnimi očmi v naravi, je poleg absolutno točne osvetlitve najtežji problem, ki ga zadaja nova barvna fotografija amaterjem. Zadnja številka »Foto-Beobachterja« pripominja čisto pravilno, da nas bo bodočnost nemara naučila občutiti zelenkaste portrete v gozdu kot pravilne, toda za sedaj velja, da občutimo barve, kakor nam jih podajajo nove plasti, pogostoma kot nenaravne. Res je sicer, da se utegnemo končno sprijazniti s tem, da bomo smatrali vplive prevladujočih okoliških barv na popolnoma drugačno barvo kakšnega predmeta za naravne, a danes nam velja še pravilo, da morajo barvni posnetki učinkovati tako, kako, da bi jih snemali pri nevtralnem beli svetlobi. Zelenkasto svetlobo v gozdu ali modrikasto pri snemanju v senci ali na morju ali rdečkasto ob zatonu moramo tedaj izločiti s primernimi filtri in industrija je v upoštevanju tega pravila za svoje nove barvne plasti tudi v resnici izdelala takšne filtre. Seveda pa ima tudi to pravilo svoje izjeme, n. pr. če hočemo še posebej poudariti rdečino sončnega zatona. V takšnem primeru filtra, ki bi zadrževal te barve, pač ne bomo uporabljali. Če pa hočemo pri svetlobi tega sončnega zatona posneti recimo kakšen gozd, ne da bi rdečo barvo s filtrom zadržali, tedaj bomo dobili krvavo rdečo debela in črno zeleno listje — skratka nekaj za naše oči popolnoma nenaravnega!

Vodo

osvetljujemo kakor sneg in nebo običajno predolgo. Svetlobe, ki odseva s kakšne vodne površine, ne smemo podcenjevati. Nasprotno pa osvetljujemo v gozdu in pod drevesi pogostoma prekratko.

Fotoklub Ljubljana: V ponedeljek ob 18. sestane eksekutivni razstavni odbor na veljeznemu V torek članski večer v klubu. V petek obvezna odbojna seja.

»Photographie für Alle« objavlja v svoji 9. številki izčrpen članek o snemanju malih stvari na veliko z mnogimi nasveti o kamerah, objektivih, dodatnih lečah in izračunavanju ostrinske globine, ki je v zvezi s takšnim snemanjem. Priloga za kinoamaterje poroča obširno o novostih za nje na letošnjem pomladnem veljeznemu v Leipzigu. »Der Kino-Amateur« (založba Photokino v Berlinu) daje v novi številki nasvete, kako bi se dal na kameri za ozki film daljnogled uporabiti kot teleobjektiv. — Zelo lepa in bogata je, kakor običajno, tudi majska številka revije »Foto-Beobachter«. Naše amaterje bo v njej zanimal nemara najbolj članek o letovadnih posnetkih z mnogimi izvrstnimi ilustracijami k temu predmetu.

FILATELIJA

Naše nove znamke

Naposled smo le dobili prve znamke, tiskane na novih strojih naše markarnice. Izšle so v korist »Unije za zaščito otrok«. Izbrane so bile po posebnem natečaju, ki je bil razpisan ob koncu lanskega leta. Po čigavih osnutkih, se z znamk samih ne vidi.

Serijsa obsega štiri vrednote: in sicer po din 0,50, 1.—, 1,50 in 2.—, pritešek pa znaša pri vsaki znamki toliko kakor nominala. Znamka po 0,50 din je sepiasta, po 1 din jekleno zelena, po 1,50 din cinoblasta, po 2 din pa karminasto vijoličasta. Na prvi in tretji vrednosti, ki sta počezni, so tri otroške glave, druga za drugo, na drugi in četrti, ki sta pokončni pa otrok, menda v postelji, nikakor pa ne na morem obali, kakor je bilo prvotno objavljeno.

Cepprav kažejo znamke po svoji izvedbi precejšen napredek proti prejšnjim, imajo vendar še nekaj pomanjkljivosti. Pred vsem se opazi v slikah samih nekakšna grobost, iz katere se jasno vidi, da so znamke pomanjšane reprodukcije vetjih slik in da slika tega ni upošteval, ko je delal osnutke. Najbolj pa zbodejo človeka nerodni napisi. Kakor kaže, se pri nas strokovnjaki še niso naučili, kako je treba pri znamkah stopiti napis s sliko, da ne udarja preveč v oči in da ni naravnost vsiljiv, kako je prav pri teh znamkah. Pri drugi in četrti znamki je napis »Jugoslavija« kar plakatski. Tudi zobčanje je slabo in bi bili zanj potrebni novi stroji.

Format znamk je 24 x 30 mm. Naklada znaša 150.000 serij. Ljubljanska glavna pošta je dobila 5000 serij, ostale ljubljanske pošte pa 3000.

Da na nobeni znamki ni slovenskega napisu, menda ni treba še posebej povedati.

B. R.

Nova dopisnica

Pod številko 87 lahko javimo novo dopisnico s precej medlo pokrajinsko sliko in tekstom »Karavanke, pogled s Slemena (Jul. Alpe)«. Dopisnica je v umazano rjavi barvi. Prva je prišla iz Dolnje Lendave in ima datum 3. V. Tako manjka zdaj od vsega kompleta Slovenije le še 5 slik.

Zbiralec, ki dopisnice zbira, damo lahko brezplačno tiste dopisnice, (rabljene) ki jim manjkajo. Sporoče naj nam, katere bi želeli in sicer po zaporednih številkah, kakor smo jih v našem listu registrirali. Prilože naj samo znamko za poštnino.

Kolikor nam je znano, je precej raznih dopisnic že pošto.

Nove znamke po vsem svetu

ALBANIJA: Za ženitev albanskega kralja je izšla posebna spominska serijsa znamk po 1, 2, 15, 25 in 50 quindarjev ter po 1 frank.

ESTONSKA: S sliko talinske luke je izšla nova frankovna znamka po 2 kroni v sinji barvi.

FRANCOSKA GVINEJA: Izšla je nova serijsa frankovnih znamk z različnimi pokrajinskimi slikami poleg tega pa tudi nove portovne znamke s sliko nekega domačega božanstva. Serijsa ima naslednje vrednote: rjavo rdečo po 2 centima, svetlo sinjo po 3 c., zeleno po 4 c., rdeče lilasto po 5 c., sinje zeleno po 10 c., vijoličasto rjavo po 15 c., karminasto po 20 c., sinje zeleno po 25 c., svetlo sinjo po 30 c., zeleno po 35 c., rdeče rjavo po 50 c., sinjo po 55 c., zeleno po 65 c., vijoličasto po 80 c., opečnato rdečo po 1 frank, temno rjavo po 1,50 fr., svetlo sinjo po 1,75 fr., lilasto rdečo po 2 fr., sinje zeleno po 3 fr., lilasto po 5 fr., temno zeleno po 10 fr. in rjavo po 20 fr. — Portovna serijsa ima naslednje vrednote: temno lilasto po 5 c., rdečo po 10 c., zeleno po 15 c., rdeče rjavo po 20 c., vijoličasto po 30 c., rjavo po 50 c., sinje zeleno po 60 c., rjavo rdečo po 1 frank, sinjo po 2 fr. in sivo črno po 3 fr.

LIBIJA: Za veselejša v Tripolisu je izšla posebna propagandna serijsa znamk ki obsega naslednje vrednote: rjavo po 5 centisimov, temno rjavo po 10 c., svetlo zeleno po 25 c., vijoličasto po 50 c., karminasto po 75 c. in temnosinjo po 125 lire. — Razen tega še znamki za letalsko pošto, in sicer olivno rjava po 50 c. ter črno sinja po 1 l.

LIECHTENSTEIN: Izšla je rjavo rdeča in rumena znamka po 120 franka s sliko dvorca Gutenberga. Za skorajšnje razstavo znamk v Vaduzu pa pripravljajo poseben spominski blok.

MALAJSKA ZVEZA: Izšla je nova portovna znamka po 50 centov v črni barvi.

NEMCIJA: Za Hitlerjev rojstni dan je izšla posebna dobrodelna znamka po 12 + 38 pfenigov s Hitlerjevo sliko. Izkupiček znamk pojde v poseben fond za podpiranje književnosti.

PERZIJA: Za šestdesetletnico šaha Rize Pahlavija je izšla serijsa spominskih znamk. Vrednote so naslednje: sivo sinja po 5 dinarjev, rjava po 10 d., zelena po 30 d., sepiasta po 60 d., rdeča po 90 d., vijoličasta po 1 rial, sinja po 1,50 r., oranžna po 2 r., rdeče vijoličasta po 5 r. in karminasta po 10 r. Izšli so tudi posebni zobčani in rezani četvorčki kot nekakšni bloki. Ker je 10 različnih znamk, imamo hkratu tudi 20 novih blokov. Bloki imajo še poseben priložen napis.

DNEVNIK BREZPOSELNIH

Spet pariška slovstvena, oziroma bolj družabna novost in posebnost: dnevnik »Le Clochard«, ki je začel izhajati letos 28. aprila. List urejujejo, stavijo, tiskajo in razpošiljajo sami brezposelniki, ki se jim francoski prav za prav pravi chomeurs (od latinskega ljudskega caumare, počivati ob vročini, po grškem kauma, vročina), v novem pariškem argoju (latovščini žlobudravščini) pa clochards (menda po cloche, zvonec, alj morda po clocher, šepati, pomanjkljiv biti).

Prve številke novega lista, ki je tako značilno ogledalo svoje dobe, so dokaj skromne, zato pa tem zgovornejše. Iz proglašene uredniškega odbora (Jacquet, Faure, Soubieux) je razviden namen dnevnika: dajati upanje nesrečnim sotrpinom. Nobene politike, nobene religije — samo vsakdanji kruhek z delom, pravi uvodnik.

Duhovni oče tega nenavadnega žurnala je Georges Sinclair, na cigar pobudo so pariški nezaposleni ustanovili svoj Bednostni svet (Directoire de la misère), ki je izdajatelj lista »Le Clochard«. P. K.

GOZDNI VELIKANI — VREMENSKI KOLEDARJI

Najstarejše drevo, ki so ga posekali v Kaliforniji, je pripadalo vrsti Wellingtonij in je bilo staro 3210 let. Starost so določili po številu letnih krogov na drevesnem štoru. Za časa trojanske vojne ali Mojzeovega pohoda iz Egipta je bilo to drevo še nežna rastlina. Ko je bila bitka pri Maratonu, je iz njega zrastle že mlado drevo. Če bi bil ta drevesni velikan človek, bi pomnil, kdaj je gorela slavna knjižnica v Aleksandriji. Vedel bi povedati o kronanju Karla Velikega, o odkritju Amerike. Preživel je tridesetletno vojno, slavo in padec Napoleona. Vsaka letnica na tem deblu je bila v zvezi z vrsto važnih dogodkov človeške zgodovine.

Letnice kalifornijskih drevesnih velikanih sta skrbno preiskala učenjaka, Američan dr. Huddington in šved dr. Antevs. Ugotovila sta, da so debelejši krožni pasovi debla v zvezi z dobrimi, tanjši s slabšimi letinami na zemlji. Dognali so, da je najstarejše drevo raslo v zelo slabih vremenskih okoliščinah. Suša bi bila kmalu uničila mlado drevesce. Zanimavo je nadalje, da odgovarjajo krivulje drevesnih letnic poteku takratnega vremena v zapadni Aziji in vzhodni Afriki.

Na temelju teh izsledkov lahko določijo vremenslovci obdobja posamzenih suhih in plodnih period. Znanost je v novejši dobi povezala te izsledke z dognanji maksimov in minimov sončnih peg. Poleg okamenin v globoki zemeljski grudi nudijo, žal, zmerom redkejši drevesni velikani na površju naše premišnice, dragocene poglede v davno preteklost. — 00

IZ FILMSKEGA SVETA

Don Ameš

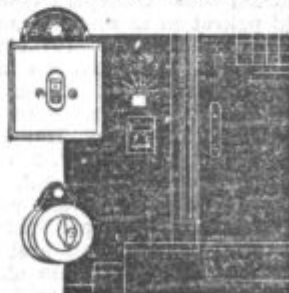
Don Amèche je anglo-italskega roda, velik in rjav, obdarjen z veličastnim glasom in imenitno postavbo. Štiri leta je študiral pravo na univerzi, nato se je nekaj prelomilo: kar čez noč je sklenil iti na konservatorij, dramski oddelek. V tej dobi je prišla skozi Madison, kjer je bival Don Amèche, igralska družba. Nekaj ur pred nastopom se je enemu izmed umetnikov pripetila nesreča z vozom in nemudoma ga je bilo nadomestiti. Izbrali so si Gospoda Ameša, ki je sijajno prebil prvo preskušnjo. Začetek umetniškega pota.

V radiu je bil Don Amèche 6 let kaj priljubljen pevec. Po naključju ga je slišal Darryl Zanuck, ga takoj poklical v Hollywood in mu poveril prvo vlogo. Poslej se je naš junak posvetil popolnoma filmu. Posebno se je izkazal v »Ramonie«, nato je brez prenehljaja vrtel »Ljubezen na prvi strani«, »Pester Week-End«, »Dogodivščina v Španiji«. Dvakrat je bil družnik Sonji Heniejevi v »Belem virtincu« in »Srečnem pristaniku«. Vendar šele s »Čikaško epopejo«, kjer je ustvaril prvovrstno osebo, je Don Amèche dosegel stopnjo mednarodne vedete. Ta prikupni umetnik je poročen: ima dvoje ljubkih otrok in mirno deli svoj čas med domom in studijem, kjer ga obveznosti zadržujejo skoraj vse leto. nk

PRAKTIČNE NOVOTE

Stikalo, ki samo sveti

Kako neprijetno je, če moramo v temnih prostorih, na stopniščih šele obtipavati steno, da najdemo električno stikalo! Kako pogostoma opazimo potem na svetlih tapetah sledove tipajočih rok! V nevarnosti se splošna zmeda samo še poveča, če moramo najkrajšo pot do svetlobe šele iskati. Zato bi morali postaviti nad vsako

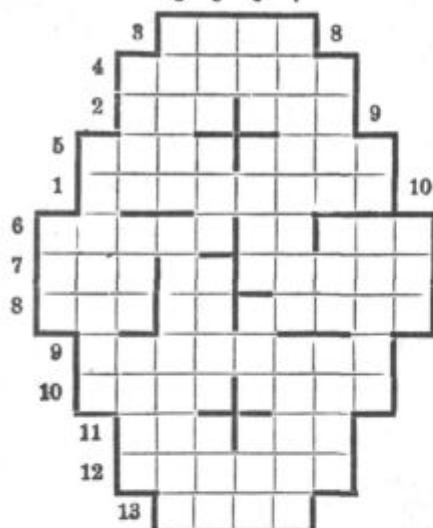
stikalo majhno signalno svetilko, ki sveti kot rdeča točka toliko časa, dokler se ne vključi svetloba v prostoru in ki potem sama ugasne. S to stikalno svetilko opremo lahko vsako novo ali staro stikalo, pa naj bo vod pod ometom ali nad njim, in stikala ali svetlobne napeljave nam pri tem ni treba spremeniti. Priprava porabi zelo malo elektrike, komaj v dveh letih potroši za 1 kilovatno uro toka.

PROTITUBERKULOZNI TEDEN 1938: 8.—15. MAJA

K R I Ž A N K A

Pinguin

4 5 6 7

Vodoravno: 1) glagolnik k »očarati«, 2) vrsta + prabik, zober, bizon, 3) močna stavba (mesto v srhr.), 4) utrdba, tudi čolnč iz enega debila ali ime časopisu, 5) Krilanova balada o mladenki, ki požene Turke v zrak + morsk konj, v srhr. morž imenovan (finska beseda), 6) draga tkani-na + osebni zalmek v ednini + moško ime (obratnica), 7) pol italijan. besede entitā (bistvo) + moški osebni zalmek + 300 km dolg pritok Donave v Bolgarski, kot pridevnik nam pomeni: živ(ahen), ognjen, boder, 8) kozlič ali otrok v angl., tudi Kranjska industrijska družba + franc. ilustriran tednik (deležnik od »voir«, videti) + gorat jonski otok, Odisejeva domovina, 9) hebrejski pokret za ustanovitev narodne židovske države v Palestini, 10) evropsko pogorje + zabava, 11) planinsko izletišče nad Zidanim mostom, preprostemu rojaku svet kraj + dalmat. otok, znan po »jugoslov. parmezanu«, 12) v sev. Italiji središče trdnjav, krvavi boji 1916/7, 13) jezero v sev. Etiopiji, odvirek Modri Nil.

Navpik: 1) dolgorog ogrski vol, tudi sekanje, 2) kopača, 3) otok pri Splitu, tudi glasbilo, + etc. + rastlina ali krsno ime pisateljice Waschtetove, 4) tram ali njivica, leha + prepovedani lovski čas, 5) vesel, zadovoljen, tudi »delo« v srhr. + nadavek; papiga (obratnica) + redovnice + moja (ital.), tudi ime filmske igralka Mayeve,

6) član izmrlega slov. plemena + rodite-ljica + zategel vzklík + grški polbog, češko-poljski gospod, 7) dninar (pridevek Cankarjevemu junaku Krakarju) + gorečica, 8) prirez. moda, uniforma, + stara mera za težino na vzhodu (4 litre) + torej (lat.), 9) uže + tekmovalje, 10) moli! (lat. od orare) žreb bo določil eno nagrado v obliki slovenske knjige. Rešitve (ne na izrezkih!) je treba poslati na uredništvo »Življenja in sveta« v teku enega tedna.

REŠITEV ESPERANTOVŠKE

KRIŽANKE v št. 17

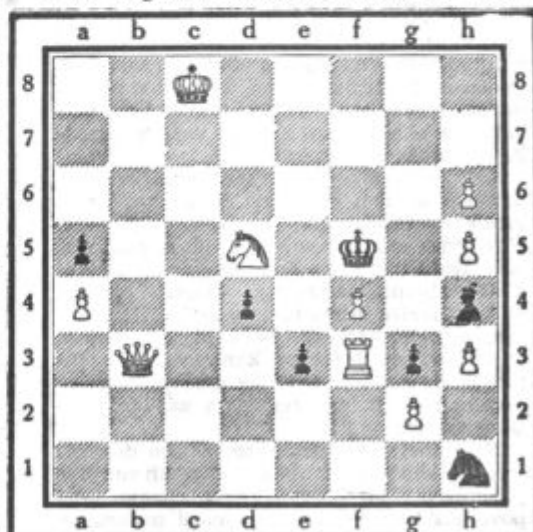
Vodoravno: 1. polenta, 7. esperanto, 10. ovira, 11. valat, 13. krača, 14. la + ras, 16. posmev, 18. ost + rti, 20. Ananka, 21. bratec, 22. ski, 23. vas, 25. UFA, 26. planina, 27. nro, 30. mir, 31. ink, 33. odskok, 37. tolišča, 40. čaj + Oto, 41. Ivo + čir, 42. temel, 43. bodeč, 44. kalup, 46. sejem, 47. Tomaž, 48. Hren, 49. obtesan. — Nav-pik: 17. granica. — Vse ostale pokončne črte so s tem že izpolnjene. — Za nagrado so bili izžrebani: Jurij Traun, Mežica; So-kolsko društvo v Virovitici in Bojan Ož-bolt v Dol Logatcu.

PROBLEM 238

W. Malmstroem

Prva nagrada »Tidskrift f. Schack« 1936

Mat v treh potezah

UREDNIK IVAN PODRŽAJ — TELEFON št. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI PREDSTAVNIK FRAN JERAN.
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4.—
po raznašalcih dostavljeno Din 5.—